

DOMA (523) *av*

-o- (113), -ó- (1) *Oczko* A3; a jasne (w tym 10 r. błędne znakowanie).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w. s.v. dom.

1. W domu, w mieszkaniu, u siebie; we własnym gospodarstwie, przy rodzinie, na miejscu; domi, in domo *Mącz, Cn; intus Mącz (404)*: *Mądryć* kto co domá czuie/ Wiele rzeczy nie kofztuie. *BierEz* P2, C4v, Q2; *FalZioł* V 63v; *BielŻyw* 126, 165; *LibLeg* 7/32v, 10/150; V *Broczkich* Bill raż po wiwolanyv fwym zzyemye alye ych doma nyepotraffil *LibMal* 1546/122v, 1543/68, 1546/111v, 122v; Lepiej fie domá ofędzić Niż wtym głuchym lefie błędzić *RejRozpr* F2v; *RejJóz* A7v, I6; *RejKup* b8v, i3v, bb8v; *BielKom* A, D7; Acz ci go ty nye daż do szkoly ná náuki dobre/ przed fie go domá od złości nye wtrzeżesz *GliczKsiąż* I7v; co fie byli nyeczego náuczyl/ tego domá zá bákami chodząc zápamyetáya. *GliczKsiąż* N, F4v, G4v, I3, I4, I7v (30); *GroicPorz* b3, hh4; *GroicPorzRej* C3v; *KrowObr* B4; *RejWiz* 39, 70, 73v, 90; A iefli fie chcą czego náuczyć/ niech domá [domi] fwych mężow pytáią. *Leop* 1. *Cor* 14/35 [przekład tego samego tekstu *BudNT, WujNT*], *Thren* 1/20; *UstPraw* E; Kfiadz co fie v krolá vmył/ á domá iadł *RejFig* Aav, Aa5, Dd6, Ee2v; *RejZwierz* 26, 51, 63v, 68, 107, 131v; *BibRadz* *Gen* 17/12, 13, 27; ma drugi killká fynow/ łotruią domá/ tną kozerę/ zábijáią *OrzRozm* V3, H, Hv, H2, O3, Qv, V; Ale oni [duchowni] woleli ná fluzebne poštěpic pobory a doma zořtác. *BielKron* 403, 6, 14, 17, 31, 63 (16); *KochSat* B3; *KwiatKsiąż* N2v; *Mącz* 45c, 59a, 94b, 133d, 158d (15); *OrzQuin* B4, E2, P4, Y3v; *SienLek* 12; *RejAp* 142; *GórnDworz* E8, G2, G6 [2 r.], K6v, N4, R2v; *HistRzym* 13, 68v, 77, 107; *RejPos* 202v, 353; *BielSat* [I4]; *HistLan* B3v; *KuczbKat* 435; Izażby ty kozy/ ty płoty/ ty ípási nie mogły domá álbo ná wiecach zořtác? *RejZwierz* 189v, 7v, 25, 26, 78, 95 (13); *BielSpr* c2, 25v, 67v; *KochMon* 34; *KochList* [1]; Byli ludzmi bogátemi/ y mocą obdárzeni/ ktorzy ípokoynie fwoy żywot domá [in habitationibus suis] wiedli. *BudBib Eccli* 44/6; *HistHel* ktv; *Strum* P3v; *BudNT* 1. *Cor* 14/36 [35]; á przedfię Anná y z Sámuelem zořtálá bylá domá. *CzechRozm* 160, 230v, 234; *KarnNap* F2; *ModrzBaz* 12v, 101v, 114v; *Oczko* A3; *KochPs* 75; Bo iefli tę záłość miedzy pijánymi pokazáli/ cofz rozumiesz iáko łami domá tákiey wzgárdy Bořkiey záłowáli? *SkarŻyw* 130, 188, 202, 328, 357, 537, 545; *MWilkHist* P2v; *CzechEp* *4v; *CzechEpPorz* *4v; *NiemObr* 57; *KochFr* 49, 51, 56, 114; *KlonŻal* A2v; V opilce káżdego/ wielki nierząd domá bywa. *WerGość* 235 marg, 218; *BielSjem* 6, 7 [2 r.], 13, 20, 21, 23, 26; *KochPieś* 52; *KochSob* 70; Owa gdzie przyde/ tu mnie iáko domá. *PudłFr* 7, 7, 28, 29 [3 r.], 38, 63; Czy rządu domá nie trzebá/ á w wořku trzeba? *GórnRozm* I4v, D, I2v, I4v, L3, L4v; *ActReg* 22, 168 [2 r.]; bo co fie domá robi/ to bywa lepiej y íporzey *GostGosp* 32, 12, 82, 84, 90, 92 (14); *GórnTroas* 44; *KochCzJan* A2v; *KochFrag* 28, 45; *OrzJan* 29, 111; *WyprPl* B, C; *RybGęśli* B2; A iefli kto łáknie/ niechże ie domá [domi manducet]: ábyście fie ná fąd nie řchodźili. *WujNT* 1. *Cor* 11/34, 14/35, s. 815; A bądź domá/ bądź gdzie indziéy Ie⁸⁰ Królewka M. ofobą fwą będzie *SarnStat* 312, 6, 16, 68, 431, 1315; *GrabPospR* M3 [2 r.], N4, N4v; *PowodPr* 78; *SkarKaz* 41a, 420b, 637a; *VotSzl* C2v; *CiekPotr* 31, 57, 81, 85; *SkarKazSej* 671b, 674a, 702a; Nie zwierzay řzkućie wfzytkiey máiętności/ Lecz domá zořtaw dla leřzey pewności Więtfzá połowę. *KlonFlis* E, C3; *KlonWor* 51, 52, 56; *ZbylPrzyg* Bv.

W *przeciwstawieniach*: »doma... w drodze« (1): miężkąc w postronney ziemi iáka trudność [...] á iefzcze z białą głową y z dziecięciem/ z którymi dołyć domá trudności/ á coż w drodze? *SkarŻyw* 244.

»doma ... w gościnie« (1): A Ty śrzednia Wdowico/ coć też mam powiedzieć/ Domá á nie w gościnie częściey ty małż siedzieć. *ZbylPrzyg* B2v.

»doma ... w kościele« (1): Stąd obác/ iáka ieft różność modlitwy domá vczynioney/ od tey która fię dzieie w kościele *WujNT* 358.

W *charakterystycznych połączeniach*: *doma dzierżec, mieszkać* (4), *ostać, postać* (2), *(po)zosta(wa)ć* (19), *zastać* (8), *umrzeć* (2); *doma mieszkający, narodzony* (3).

Przysłowia: á mile domá/ v dworu dwornye á domá wybornye *GliczKsiąż* K6v.

kážda obroná Słábfza gdy dobrej rády/ nie máłz o niey domá. *RejZwierz* 91; Quia frustra sunt arma foris, vbi non sunt consilia domi, to ieft/ prozna iefth ná ftronie zwádá/ gdy nie będzie domá rádá. *RejZwierc* 162v, 145.

Dobra wodá ná dáchu kiedy fąliad gore/ Bo gdy fie domá zaymie/ iuż rády nie ípore. *RejZwierc* 241v.

[Kto domá głupi, u dworu nie mądry, mądry człowiek zač ftoi *LorichKosz* li5v *marg (Linde)*.]

Fraza: »nie masz [kogo] doma« [*szyk zmienny*] (8): *RejRozpr* H2; Co mowił oknem/ nie máłz mię domá. *RejFig* Dd2, Dd2 [2 r.]; Intus nemo est, Niemałz nikogo domá/ álbo w domu. *Mącz* 173d, 133d, 246c; *GórnDworz* R5v.

Zwroty: »doma by(wa)ć« = *mieszkać, przebywać* [*szyk zmienny*] (35): A kiedy iuż Xánt domá był/ Wízyfłtko o Ezopie myflił *BierEz* E3v, K4; *LibMal* 1543/72v, 1546/122v, 1554/190v; *GroicPorz* m4v; PAnná w mieście iednemu ná pokoy biegála/ Gdy go domá nie było/ pościel rozmiotála. *RejFig* Aa6v; *RejZwierz* 137v; *BielKron* 235, 297v; *Negar*is saepe esse domi, Powiedáya że rzadko domá bywał. *Mącz* 244d, 7b, 113d, 278a, 283b, 319b (12); *OrzQuin* A4; *Prot* A4v, B2; *GórnDworz* R5, R5v; *RejZwierc* 254; *CzechRozm* 230v; *Calag* 109b; *SkarŻyw* 497; *ZapKościer* 1584/49; *GostGosp* 144; *SkarKazSej* 671b; Ni fię obaczyłz kiedy domá będziełz *KlonFlis* H4.

»doma chować« = *utrzymywać, żywić* [*szyk zmienny*] (5): *Diar* 50, 53; Co yeft lepyey yeſli dzyecyę do ízkoły dáć/ czyli yemu chować domá Pedágotá álbo Bákálarzá. *GliczKsiąż* K3v, L; *GostGosp* 96.

»doma leżec (a. przelegac), leżacy« [*szyk zmienny*] (5 : 1): Ták yáko fie náuczył domá w kacye przelegác/ záwždy fie chronić ludzi czyfłtych á vćciwych będzie *GliczKsiąż* K6; *Mącz* 94c; Też nie leż domá dármo iáko niepotrzebne drewno/ miey fie też czáfem do koniczka *RejZwierc* 28, 26; *ActReg* 132; *OrzJan* 48.

»doma (po)chować, chowaniec« = *wychowywać* [*szyk zmienny*] (5 : 1): rodzicy do dworu íny fwe ná ćwiczenye oddawáya/ áby tám byegłosci yákich á obyczáyow nábywáli/ [...] gdy domá chowanyec ni ku czemu yedno álbo do skotá álbo do kożice/ inífemu fie nye godzi. *GliczKsiąż* H6, L2; *KrowObr* 149; *RejZwierz* 65; *OrzQuin* Aa5v; A nalepiey go domá do czáfu pochować/ bo wždy y rodziczow y precepthorá potroſze fie przeſtrzegác będzie *RejZwierc* 7v.

»doma się (po)chować« = *przebywać, żyć; tenere se domo, fovere nidum* *Mącz* [*szyk zmienny*] (7): íam też podobno domá fie w barłogu myedzy swinyámi chował. *GliczKsiąż* M5; *Mącz* 94c, 135b,

207b, 446b; CI choć fie to ták domá łpokoynie chowáią/ Ale w męłtwie żadnemu nic naprzod nie dáią. *PaprPan* X3v, R2.

»doma siedzieć (*a.* rozsiedzieć się *a.* siadać), siedzący, siedzenie« = *domi sedere* *Mącz*, *Vulg* [szyk zmienny] (45 : 1 : 1): A gdy Xantus domá siedział/ Przyfzedłzy Ezop ielt go żądał *BierEz* E; *FalZioł* V 52v; Bo mówią włlytcy łąłiedzi Szkoda go iż domá łiedzi *RejRozpr* E3, Dv, F2v; *RejKup* k2, n5v; Záchcyáło mu fie było Krolá widzyeć/ áno lepiej było domá zá pyecem łiedzyeć. *GliczKsiąż* I2; *RejWiz* 73; *RejZwierc* 64v, 79v, 89, 115; *BielKron* 17v, 107, 428v; Nunc domi certum est, obsidere usque donec redierit, Ták fie długo domá rozłiedzę/ áż przidzie. *Mącz* 380a, 133d, 233d, 378c; *OrzQuin* Cv; *Prot* A3v, C4v; *RejPos* 134; *RejZwierc* 66v, 187v; *BielSpr* 37; *BudBib Ruth* 2/7, I 147a *marg*; *PaprPan* I3; A my domá łiedzimy by kwoczki/ Vpłtrzywłzy fie/ rzegocąc by łrocłki *BielSjem* 6, 7; *PudłFr* 15; *BielRozm* 10; *GórnRozm* Mv; *PaprUp* E; *ActReg* 60, 96, 110, 113; *OrzJan* 15; *RybGęśli* B3v; *WujNT Ioann* 11/20; Bowiem Lichwiarz domá łiedzący iákoć krotko powiem Nic nie robi/ tylko nád Káalendarzem łiedzi *KlonWor* 77, 52, 78; *ZbyłPrzyg* B2v.

»doma (u)chować, chowany« = *hodować* [szyk zmienny] (3 : 1): Pálterz niegdy pła łwego miał/ Ktorego domá/ vchował *BierEz* R4; *UstPraw* E; ZOraw domá chowany wolno łobie chodzi *RejZwierc* 125v; *BielKron* 30.

Szeregi: »doma i w polu« (2): Ieden po drugim łudzie wielcy [z *domu Tęczyńskiego*] wychodłili/ Kłórzy domá/ y w polu/ godni w Polłcze byli. *KochPam* 80; *SkarKaz* 579a.

»abo na rycerskim chlebie abo doma« (1): niech pozna [król] iego łprawy/ ábo ná rycerłkiem chlebie/ ábo domá [*aut militiae, aut domi*]. *ModrzBaz* [41].

»(i) doma, (i) na stronie« [szyk 1:1] (2): *RejWiz* 70; Zle ná łtronie/ zle domá/ áż y mówić tefzno *RejZwierc* 253.

»(tak) doma i (jak) na wojnie« = *militiae et domi* *Mącz*; *tam domi, quam in bello* *JanStat* (4): Una semper militiae et domi fuimus, Pomagalyłmy łobie towarzłłtwá záwždy ták domá yáko y ná wojnie. *Mącz* 94c; *BielSpr* 28v; *SarnStat* 39, 286.

»tak doma jako i w żołnierłtwie« (1): Una semper militiae et domi fuimus, Nigdyłmy ie nie łączłili od łiebie/ ták domá yáko y w żołnierłtwie. *Mącz* 221b.

W przen (2) :

Fraza: »nie masz [umysł] doma« (1): Animus vagatur, Zábiezał fie vmysł/ nie máłz go domá/ tuła fie. *Mącz* 473c.

Zwrot: »rozum mieć doma« (1): Owa kto chce byđz dobrym gołpodarzem/ trzeba mu pilnołci do tego y pracy przyłožyc: á rozum mieć domá/ y pámięć *GostGosp* 8.

2. *W ojczyźnie, w kraju, w rodzinnych stronach; domi* *Mącz*, *Modrz; patria* *Mącz* (119) : *HistJóz* Cv; Powiedaią też Hłłtorie iż gdy Wandali wybrali fie ku Galliey tedy drudzi zołtali doma ku miełzłkaniu. *MiechGlab* 51; *ConPiotr* 32v; *RejJóz* M3; *Diar* 35, 67; *OrzList* b3, f; *UstPraw* D3; Hándłownik vżywa [*Polski*] iáko łługá/ przez [!] ktorego tego nábywamy czego domá niemamy *OrzRozm* V2v, K4, T4 [2 r.]; oni máiąc pokoy dobry domá ze włzytkich łtron od pogan bronili Krzełłcijan. *BielKron* 415v, 182 [2 r.], 243v, 253, 255 [2 r.]; *KochSat* B3; Tenet me desyderium patriae, Tęgá mie do oyczizny/ barzobym fie rad domá widział. *Mącz* 446b, 266d; *OrzQuin* Y4; *Prot* B4v [3 r.]; Bychmy fie w cudze

práwá póstronne miotáli/ Snadźby lepiej bychmy fwyeh domá przyftrzegáli. *RejZwierc* 247, 16, 17v, 18v, 24v *marg*, 37 (11); *BielSpr* 57, 57v; *BiałKaz* Iv; *CzechRozm* 230v, **v, **2v; *PaprpPan* H2v; Lecź napřednieyfa ich [*przełożonych nad zamkami i miasty*] powinność ielt/ pokoy domá [*domi*] między ludźmi ftánowić *ModrzBaz* 30v, 14v, 33, 33v, 101v, 109 (10); *SkarJedn* 218, 328, 337; *CzechEp* 350; Ztąd tá wżeteczność vroflá tu domá/ Aź wzgorę Polfka wirzgnęła nogomá. *PudłFr* 9; *GórnRozm* Dv, I4v; *Paprup* L3v; *ZawJeft* 21; *ActReg* 7, 8, 22 [3 r.], 132; *KochFrag* 29, 49; zátrzy w imię páńskie gdzie ieno żywnie chcelź z Turkiem/ byle nie domá w Polfcze *OrzJan* 136, 16, 29, 37, 53, 69 (12); *JanNKar* A4; *SarnStat* 80, 130, 131, 296, 851; *KlonKr* E2v; *PowodPr* 73, 82; *VotSzl* C2, C3 [2 r.], D3; *SkarKazSej* 693b; Káźda nácyá ma ták wiele domá Zywności/ gdy iey nábywá rękómá Rączymi/ że fię obeydźie bez dworfkich Potraw zamorfkich. *KlonFlis* C, C2v, C4v, E2v.

W przeciwstawieniu: »w cudzych krajoch ... doma« (1): tákí nie tylko w cudzych kráioch ále y domá zówždy przemierzły á obrzydły bywa. *RejZwierc* 24.

W charakterystycznych połączeniach: *doma ostać* (2), *zosta(wa)ć* (11).

Zwroty: »doma czekać (a. oczekawać) [*kogo, czego*]« = *domi expectare Mącz* (7): *BielKron* 190v; *Mącz* 94b; ktorego czáfu Ziemiá y wodá ciągnąć/ przeciw iemu do Trácyey mieli/ lepiej niż go domá czekáć. *BielSpr* 58, 59v, 76; *OrzJan* 134; *KmitaSpit* A4.

»doma mieszkać« (3): *Diar* 63; *UstPraw* D2v; ktorzi gdy słyfzą/ że żołnierze náfzi ná gránicy leżá/ domá miefzkáią [*domi se continent*]/ á náfzych ziem nie woiuią. *ModrzBaz* 103.

»doma siedzieć« (4): *RejAp* 142; *RejZwierc* 17v, 264v; tego tyranná tu domá v siebie ták prózno siedząc/ czekáć máfz? *OrzJan* 105.

Szereg: »doma i (abo) u (sásiadow) postronnych« (2): Chcząc w tim dofzyć wczynić dwornofci Polakow, ktorzy o czudzich fię rzeczach badaiąc, nie wiedzą czo fię doma dzieie abo v fáfiadow póstronnych. *MiechGlab* *2v; *ActReg* 136.

Cf **DOM, DOMALEGAJ, [DOMARODAK]**